

Темперамент, мінез, қабілет психологиясы

Орындаған: 6М011600-География
мамандығының
І-курс магистранты **Нұрман Ермұхан**

Темперамент- белгілі бір адамға тән, сыртқы әсерлерге жауап беру реакцияларының динамикасы, бір қалыптылығында көрініс беретін мінез-құлықтың табиғи ерекшелігі, адамның биологиялық жағын көрсететін қасиеттердің бірі.

Темперамент тұлғаның бойындағы мәнді қасиеттердің бірі болып табылады. Бұл мәселеге деген қызығушылық бұдан екі жарым мың жыл бұрын туындаған. Ол ағзаның биологиялық және физиологиялық құрылысы мен дамуына, сонымен қатар әлеуметтік дамудың ерекшеліктеріне негізделген жеке-дара айырмашылықтардың болуына байланысты туындаған. Тұлғаның биологиялық құрылысына ең алдымен темпераментті жатқызамыз. Темперамент адамдар арасындағы көптеген психикалық ерекшеліктердің болуын, оның ішінде эмоция қарқындылығы мен тұрақтылығын, әрекет қарқыны мен күштілігін, сонымен қатар басқа да динамикалық сипаттамаларды анықтайтын қасиет.

Сангвиник іс-әрекет темпераменті – оптимист, сенімі мол, қалжыңбас. Ол тез ашуланып тез қайтады, көп уәде береді, бірақ оларды кейде орындай алмайды. Сангвиник жаңа таныс емес адамдармен тез тіл табыса алады, жақсы пікірталасқа түседі, ол үшін барлық адамдар дос болып келеді. Оның негізгі ерекшелігі көмекке әр кезде дайын болатындығы мен ақ көңілділігі. Оны ақыл-ой және дене жұмыстары тез шаршатады.

Меланхолик іс-әрекет темперамент – себебі ол сангвиникке қарама-қарсы, көңіл-күйі төмен адам. Мұндай адамдардың ішкі өмірі күрделі, олар өзіне қатысты барлық нәрселерге үлкен мән береді, сезімтал жанды, әрі уайымшыл болып келеді. Меланхолик ұстамды және уәде бергенде абай болады, орындай алмаса уәде бермейді. Берген уәдесін орындай алмағанда көп қиналады.

Холерик іс-әрекет темпераменті- себебі ашуланшақ адам. Мұндай адам өте қызба және ұстамсыз. Егер де онымен бәтуаға келер болса тез қайтып, жұмсарады. Оның қимылдары тез, бірақ ұзақ емес.

Флегматик іс-әрекет темпераменті-себебі суық адам. Ол күрделі белсенді жұмыстан гөрі, қол бостылықты қалайды. Оны ашуландыру қиын, бірақ ашуланса ұзаққа созылады.

Мінез- әрбір адамның жеке басына тән өзіндік психологиялық қасиеттер мен ерекшеліктер жиынтығы. Мінездің қасиеттері мен ерекшеліктері әркімде әр қилы жағдайда байқалып, адамның сол жағдайларға қатынасын білдіреді. Мінез-бұл адамның әлеуметтік мінез-құлқының ерекшелігі, ол әлеуметтік топтағы адамдардың жүктелген ісін орындауында, адам аралық қарым-қатынасында көрініп отырады. Мінез ерекшеліктері адамның даралық өзіндік психологиялық қасиеттері. Дегенмен адам бойындағы ерекшеліктердің бәрі бірдей. Мысалы, естудің нәзіктігі, көздің көргіштігі, есте сақтаудың шапшаңдығы, ақыл ойдың тереңдігі мінез ерекшеліктеріне жатпайды.

Алайда, “қабілет” термині психологияда оның бұрыннан және кеңінен қолданғанына қарамастан, көптеген авторлар бірнеше мәнде түсіндіреді. Егер қазіргі кездегі қабілетті зерттеу барлық мүмкін нұсқаларды жинақтаса, онда оларды үш негізгі типке бөлуге болады. Бірінші жағдайда қабілетпен барлық мүмкін психикалық процестер мен жағдайлардың жиынтығын түсіндіріледі. Бұл “қабілет” терминінің неғұрлым кеңірек және ең көне түсіндірмесі. Екіншіден қабілетпен іс-әрекеттің сан алуан түрлерін адамдардың табысты орындауын қамтамасыз ететін іскерлік пен дағдылар, жалпы және арнайы білімнің дамуының жоғары деңгейі түсіндіріледі. Аталмыш анықтама XVIII-XIX ғасырдың психологиясында пайда болып, қабылданған және де қазіргі кезде де жеткілікті дәрежеде жиі кездеседі. Үшінші бұл – біліммен, іскерлікпен және дағдымен сәйкес келмейтін, тек қана олардың тәжірибеде тиімді пайдалануына негізделген .